

ISSN 2223-3822

Halushchak, M., Halushchak, O. & Harasymchuk, N. (2018). Efektyvnist publichnykh zakupivel pry zmini umov ukladenooho dohovoru [Efficiency of public procurements if the conditions of the contract]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 18, no. 1, pp. 17-31. Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18hmpuud.pdf>

SEPS

Journal

Socio-Economic
Problems and the State

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ПРИ ЗМІНІ УМОВ УКЛАДЕНОГО ДОГОВОРУ

Михайло Галушчак*, Ольга Галушчак**, Наталя Гарасимчук***

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна

e-mail: kaf_mk@tu.edu.te.ua

к.т.н, доцент кафедри менеджменту у виробничій сфері

**Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна

e-mail: halushchak@gmail.com

к.е.н., доцент кафедри менеджменту у виробничій сфері

***Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна

e-mail: kaf_mk@tu.edu.te.ua

старший викладач кафедри менеджменту у виробничій сфері

Article history:

Received: March, 2018

1st Revision: April, 2018

Accepted: April, 2018

JEL classification:

H5

UDC:

346.6:351.83

Анотація: З часу запровадження «ProZorro» українські високопосадовці чи не щомісяця рапортують про надзвичайну ефективність електронної системи закупівель, на підтвердження чого наводять вражаючі цифри. Попри прогресивність зазначеної електронної системи беззастережно погоджуватись з такими оцінками все ж важко. Реалізація окремих положень Закону України «Про публічні закупівлі» призводить до низки проблем та навіть економічних втрат, особливо на етапі після підписання договору про закупівлю. У статті досліджено практику застосування можливості внесення змін в укладені договори. Зазначено, що реалізація права перегляду ціни за одиницю товару може призводити до зловживань зі сторони замовників та постачальників. Підґрунтям негативних проявів служать нечіткі положення окремих статей зазначеного вище Закону та інших нормативних документів. Для усунення виявлених недоліків необхідне внесення змін в законодавчі акти.

Ключові слова: публічні закупівлі, електронна система закупівель, «ProZorro», ефективність, зміна умов договору.

Галушчак М. Ефективність публічних закупівель при зміні умов укладеного договору [Електронний ресурс] / Михайло Галушчак, Ольга Галушчак, Наталя Гарасимчук // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2018. — Вип. 1 (18). — С. 17-31. — Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18hmpuud.pdf>

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

1. Постановка проблеми.

Три роки назад в Україні започатковано переведення закупівель за державні кошти в електронний формат. З того часу виконано надзвичайно великий обсяг роботи, результати якої втілені, у тому числі, на законодавчому рівні. Успішність реформування українських публічних закупівель визнана як в нашій державі, так і міжнародним співтовариством. Разом з тим Закон «Про публічні закупівлі» і електронно-технічна база реалізації основних його положень – система «ProZorro» – не позбавлені певних недоліків та прогалин. Положення Закону втілюють люди з різними рівнем знань, практичною підготовкою та намірами. Саме тут проявляються низка негативних моментів, які вимагають невідкладного реагування.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Загальним питанням реформування державних (публічних) закупівель в Україні присвячені праці Іванова Ю. Б. [9], Севостьянової Г. С. [9, 15]. Проблеми укладання, перегляду та виконання договорів про закупівлю розглядаються Є. Старчуком [16], Я. Дубровою [4, 5].

3. Невирішені раніше частини загальної проблеми.

Кожна окрема закупівля за публічні кошти попри загальні спільні моменти її проведення має певні особливості, позитивні, а інколи й негативні сторони. Саме труднощі, з якими рано чи пізно зустрічається кожен замовник чи постачальник, породжують низку запитань та вимагають ґрунтовного аналізу і вживання необхідних кроків щодо недопущення аналогічних ситуацій у майбутньому. До беззаперечних переваг електронної системи «ProZorro» слід віднести те, що вона зробила механізми закупівель саме прозорими, надавши вільний доступ до всіх документів, що стосуються проведення процедур. Це створює можливість для більш широкого аналізу проявів виявлених типових недоліків.

4. Постановка завдання.

Метою статті є аналіз проблем, породжених застосуванням на практиці положень ст. 36 Закону України «Про публічні закупівлі», зокрема при реалізації права учасників ринку на перегляд умов договорів, укладених за результатами проведених тендерів, та розроблення рекомендацій для уникнення потенційних загроз.

5. Виклад основного матеріалу.

Кінець календарного року – пора підведення певних підсумків, осмислення здобутків і втрат. У цьому контексті не є виключенням і публічні закупівлі в Україні. 2017 став черговим роком реформування цієї надзвичайно важливої сфери економічного розвитку держави. Напрацьовано низку законодавчих змін, окремі з яких назріли вже давно, як то більш чітка регламентація механізмів застосування кваліфікаційних критеріїв чи впорядкування допорогових закупівель (так і не були втілені у життя), введення моніторингу закупівель, у т.ч. за допомогою системи автоматичних ризик-індикаторів для виявлення підозрілих і неефективних процедур (ухвалено у першому читанні як зміни до Закону України «Про публічні закупівлі»), у той час як інші видаються доволі сумнівними, що особливо стосується ухваленого теж у першому читанні законопроекту № 7206 «Купуй українське – плати українцям», який попри гарну назву і добрі наміри містить низку потенційних бюрократичних і корупційних загроз та суперечить міжнародним зобов'язанням України.

За офіційними даними модуля аналітики ProZorro *bi.prozorro.org* станом на 01.01.2018 р. через електронну систему закупівель від моменту її запуску, спочатку у тестовому, а потім в офіційному режимі, загалом проведено 1,48 млн процедур з очікуваною вартістю 1,06 трлн. грн. При цьому економія коштів завдяки системі склала 36,94 млрд. грн., що в масштабах України виглядає колосальним результатом. Попри незаперечність інших наведених офіційних даних саме остання цифра викликає певні застереження з наступних міркувань.

Перш за все слід зазначити, що досить сумнівною виглядає сама методика розрахунку економії коштів, досягнутої завдяки ProZorro. Представники Мінекономрозвитку і розробники електронної системи трактують економію як різницю між очікуваною і реальною (найнижчою акцептованою за результатами аукціону) вартістю предмета закупівлі. Очікувана вартість замовником визначається на основі бюджетного призначення за кошторисом або встановлюється з інших міркувань. Розрахунок як очікуваної вартості, так і економії, викликав би менше зауважень, якби не було певних суперечностей між положеннями Закону України «Про публічні закупівлі» (далі – Закону) та практичними особливостями роботи електронної системи закупівель. Згідно ст. 31 Закону «Замовник має право визнати торги такими, що не відбулися, у разі, якщо ціна найбільш економічно вигідної тендерної пропозиції перевищує суму, передбачену замовником на фінансування закупівлі», тобто очікувану вартість [14]. Таким чином, Закон допускає, що найдешевша пропозиція (а отже і всі інші також), може перевищувати очікувану вартість, у той же час електронна система взагалі не дає можливості учаснику подати пропозицію з ціною, яка перевищує суму, встановлену замовником в оголошенні щодо проведення торгів. Тобто всі подані пропозиції завжди будуть мати вартість меншу за очікувану (у крайньому випадку рівну їй), і як результат – економія буде завжди. Детально ці суперечності та їх наслідки на реальних прикладах були проаналізовані нами рік назад [3]. З того часу ніяких позитивних змін у цьому питанні так і не відбулось. Пояснення, які ґрунтуються на твердженнях, наприклад, що замовник відповідально повинен планувати закупівлю, а така система стимулює учасника знижувати ціну своєї пропозиції та ін. навряд чи можна вважати підставою для прямого порушення норм Закону.

Більш важливим аспектом ефективності закупівель є те, що економія повинна бути реальною, а не теоретичною. Про реальну ж економію можна стверджувати не за результатами лише торгів, а після завершення всієї процедури, тобто після виконання договірних зобов'язань з врахуванням фактично проплачених коштів. Практика останніх років свідчить про низку проблем, породжених певними прогалинами в законодавчій базі і сумнівними діями учасників та замовників торгів. Згідно ст. 36 Закону «істотні умови договору про закупівлю не можуть змінюватися після його підписання до виконання зобов'язань сторонами в повному обсязі, крім випадків: ... зміни ціни за одиницю товару не більше, ніж на 10 відсотків у разі коливання ціни такого товару на ринку, за умови, що зазначена зміна не призведе до збільшення суми, визначеної в договорі; ... зміни курсу іноземної валюти, зміни біржових котирувань або показників Platts» тощо [14]. Головне – умови договору, які не можуть згідно тієї ж статті на момент його підписання «відрізнитися від змісту тендерної пропозиції за результатами аукціону (у тому числі ціни за одиницю товару) переможця процедури закупівлі», можуть бути змінені пізніше.

В умовах нестійкої економічної ситуації, коливання курсу валют з загальною тенденцією до зростання, відчутної інфляції можливість зміни істотних умов договору слід вважати позитивним моментом. Особливо це актуально у разі забезпечення постійних протягом року потреб, наприклад в енергетичних ресурсах (газі, вугіллі, а з 2018 р. – і електроенергії), в нафтопродуктах тощо. Закупівлі зазначених предметів, як правило, проводяться на початку року і гарантувати сталу ціну на тривалий період

учасники ринку не можуть. На практиці у таких випадках найчастіше до умов договору вноситься десяти відсоткове обмеження зміни ціни одиниці товару. Слід зауважити, що відсутність зазначеного пункту у договорі попри норму Закону не дозволить сторонам скористатися такою можливістю. Крім того, цей випадок розповсюджується лише на закупівлю товару. Подібну норму не можна застосовувати для робіт або послуг навіть за умови, що для їх виконання в межах однієї закупівлі передбачено придбання певних товарів.

На численні запити учасників ринку Міністерство економічного розвитку і торгівлі України 27.10.2016 надало лист № 3302-06/34307-06 "Щодо зміни істотних умов договору про закупівлю" [10]. У частині зміни ціни за одиницю товару не більше, ніж на 10 відсотків у ньому відзначається кілька важливих моментів:

- зміни можливі лише у разі саме коливання ціни такого товару на ринку;
- у залежності від коливання ціни на ринку сторони протягом дії договору можуть вносити зміни декілька разів, але не більше, ніж на 10 відсотків кожного разу, відштовхуючись від попередньої (вже з врахуванням усіх змін) ціни;
- сукупність усіх змін може перевищувати 10 відсотків від ціни за одиницю товару, визначеної сторонами на момент укладання договору;
- внесення змін повинно бути обґрунтоване та документально підтверджене і кожен раз відбуватись шляхом укладання додаткової угоди до договору;
- визначення переліку органів, установ, організацій, які уповноважені надавати відповідну інформацію щодо коливання ціни товару на ринку, фактично покладається на розсуд сторін договору;
- цей лист, як і інші аналогічні, не встановлює норм права та носить виключно рекомендаційний та інформаційний характер.

На сьогоднішній день практика втілення норм Закону та роз'яснення Мінекономрозвитку щодо можливості зміни ціни за одиницю товару засвідчила як непоодинокі випадки недобросовісної конкуренції зі сторони учасників процедур закупівель, так і окремі прояви корупційних дій замовників. Неоднозначні, а інколи і суперечливі трактування певних фактів допускають контролюючі органи та судові інстанції. Стверджувати, що така ситуація породжена саме Законом «Про публічні закупівлі» абсолютно недоречно, адже аналогічні підстави для можливості зміни ціни за одиницю товару містилися й попередні нормативні акти, зокрема й Закон 2014 року «Про здійснення державних закупівель». Просто з запровадженням ProZorro для широкого загалу стала повністю доступною абсолютно вся документація як щодо проведення торгів, так і щодо зміни та виконання умов вже укладених договорів, включаючи можливість відслідковування проплачених коштів.

Підтвердженням наявності проблемних моментів при перегляді умов договору може служити історія, що набула широкого розголосу в Україні у жовтні 2017 року, коли за поданням НАБУ були затримані заступник Міністра оборони України та керівник департаменту держзакупівель цього відомства. У якості звинувачення їм висунуто нанесення втрат держбюджету на суму 149 млн. грн. при закупівлі бензину, дизельного палива та палива для реактивних двигунів. Ця закупівля оголошена ще до квітня 2016 р., тобто до моменту обов'язкового застосування системи ProZorro. Саме це утруднює доступ до всієї документації, що стосується як процедури, так і наступних змін, внесених до укладених договорів. За офіційними даними вебпорталу держзакупівель, на якому на той час публікувались окремі документи, відомо, що у ході розгляду були відхилені пропозиції низки компаній, зокрема WOG, ОККО та "Укртранснафтопродукт". Про обґрунтованість підстав для відхилення наразі стверджувати неможливо. У 14-ти з загальною оголошених 15-ти лотів перемогу здобуло ТОВ "Трейд Коммодіті", з яким у травні 2016 р. укладено договорів на загальну суму майже 1,3 млрд. грн. За початковими цінами здійснено поставку близько 10 % палива,

після чого у червні-серпні того ж року укладено низку додаткових угод, згідно яких вартість одиниці товару, в середньому, збільшилася на 16 %. В якості аргументу зазначених дій "Трейд Коммодіті" навела ріст цін на паливо на біржах, доказом чого послужили дані світового експерта ринку енергоносіїв Platts [17]. Як приклад, за його інформацією ціна дизельного палива в доларах за тонну становила: на момент розгляду пропозицій - 370,25, на дату укладання договорів - 415,75, а при підписанні перших додаткових угод на початку червня - 447,75. Таким чином, за незначний період ціна на дизельне паливо зросла на 77,5 доларів за тонну або майже на 21 %. Аналогічне зростання відбулося і для інших видів палива – сумарно на 16,5 %. За таких умов видається, що дії посадових осіб Міноборони не суперечать вимогам Закону та роз'яснення Мінекономрозвитку, проте в НАБУ вважають, що зростання ціни відбулося "за відсутності будь-яких правових підстав" і що "службові особи Міністерства оборони України за попередньою змовою з представниками комерційного підприємства вчинили злочин, передбачений ч.5 ст.191 Кримінального кодексу України («Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»)" [2]. Таке звинувачення повинно ґрунтуватись на вагомих доказах, особливо з врахуванням того, що окремі питання зазначених закупівель з ініціативи Міністерства оборони вже були у 2016-2017 рр. предметом розглядів у господарському суді міста Києва, Київському апеляційному господарському суді та Вищому господарському суді України. Як зазначено у рішенні останнього з них всі суди дійшли однакового висновку «про те, що постачальник добросовісно виконав умови договору в частині поставлення продукції». При цьому також цікавим є факт, що за даними проекту "Закупівлі 2.0" за попередні два роки "Трейд Коммодіті" шляхом участі у державних тендерах уклало договорів на загальну суму 6,874 млрд грн. [1].

Важливим аспектом загострення проблеми перегляду умов укладених договорів стало, як це на перший погляд не дивно, запровадження в Україні ринку газу. Специфіка даного товару полягає у тому, що він використовується переважно більшістю замовників як мінімум протягом опалювального сезону. Ціна газу формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників та, як показує досвід, істотно коливається у різні періоди року. Так, за даними НАК «Нафтогаз України» щомісячні коливання ціни у 2017 р. становили від 2,2 % до 18,4 % в сторону як збільшення, так і зменшення з загальним зростанням 15,8 % за рік. Попри те, що відокремлення закупівель газу як товару від послуг з його транспортування і розподілу запроваджено ще у другій половині 2015 р., у кінці зазначеного і наступного років замовники переважно застосовували переговорну процедуру, що не створювало значних проблем. У 2017 році практично єдиним варіантом закупівель стали відкриті торги. Саме тоді масово проявились факти недобросовісної конкуренції зі сторони окремих учасників, які полягали у свідомому заниженні вартості цінової пропозиції при її поданні або в ході аукціону з метою отримання перемоги в процедурі закупівлі і без мети виконання договору на поданих умовах. Вже при підписанні договору такі «переможці» починали вимагати невідкладного підняття ціни за одиницю товару, як мінімум, до середньоринкового рівня. Інколи заниження ціни було настільки істотним, що зміни у сторону збільшення відбувалися у 2-3, а то й у 5-6 етапів.

Звичайно, Закон, передбачаючи випадки внесення змін до укладеного договору, надає замовнику право скористатися такою можливістю, але не покладає на нього обов'язку так чинити. Разом з тим і великого вибору він не залишає. У випадку незгоди замовника з пропозицією учасника щодо підвищення ціни за одиницю товару зазначена ситуація не підпадає під дію статті 31 Закону, що передбачає випадки відміни замовником торгів чи визнання їх такими, що не відбулися. В інших статтях Закону також не прописані варіанти вирішення цієї ситуації. А, отже, законних підстав зупинити чи не визнати проведені торги замовник згідно Закону не має. Для періоду

після підписання договору лист Мінекономрозвитку від 30.12.2016 № 3302-06/42560-06 "Щодо укладення, виконання, зміни та розірвання договору про закупівлю" інформує, що на підставі «ч.1 ст.651 Цивільного кодексу України (ЦК) зміна або розірвання договору допускається лише за згодою сторін, якщо інше не встановлено договором або законом» [11].

Питання прав і можливостей замовника в описаній вище ситуації розглядалось господарським судом Харківської області у справі за позовом міського КП "Виробниче управління водопровідно-каналізаційного господарства міста Херсона" до ТОВ "Торговий дім "Сан Ойл" з вимогою стягнути на свою користь штрафні санкції у зв'язку з невиконанням останнім взятих на себе зобов'язань за договором про закупівлю бензину та дизельного палива, укладеного ними за процедурою відкритих торгів (реєстраційний номер на ProZorro [13] - UA-2017-05-31-000027-b). Договором передбачалося, що у разі невиконання постачальником взятих на себе зобов'язань або розірвання договору з його ініціативи до нього застосовуються штрафні санкції. Постачальник за договором надав певну частину товару, а згодом звернувся до замовника з повідомленням про неможливість здійснення поставки на поточних умовах у зв'язку з підвищенням рівня цін заводів-виробників нафтопродуктів і запропонував збільшити вартість товару, посилаючись на експертний висновок Торгово-промислової палати (ТПП). Замовник з такою пропозицією не погодився, став вимагати відновлення постачання товару на умовах договору, а після відмови ТОВ "Торговий дім "Сан Ойл" – в кінці серпня 2017 р. розірвав договір з власної ініціативи та на підставі того, що не відвантаження нафтопродуктів відповідно до умов укладеного договору призвело до зупинки роботи його підприємства, звернувся до суду з вимогою стягнути з винуватця штрафні санкції.

Розглянувши матеріали, суд прийшов до висновку, що в у справі відсутні будь-які докази невиконання постачальником умов договору, а тому немає правових підстав для стягнення з нього штрафних санкцій, оскільки постійне збільшення цін на нафту та нафтопродукти на світових ринках є підставою для погодження питання збільшення вартості одиниці палива відповідно до умов укладеного договору, і підкреслив, що аналогічної правової позиції дотримується і Вищий господарський суд України у постанові від 01.06.2017 по справі № 910/17438/16 [7]. З цього випливає, що замовник, не погодившись з пропозицією постачальника, сам зірвав роботу свого підприємства на доволі тривалий період, адже відомо, що заново оголошена закупівля завершилася підписанням договору лише 09.01.2018 р.

При закупівлі газу, крім зазначеного вище, замовники виявились обмеженими ще й у часі, адже відкласти закупівлю на пізніше чи відмінити її взагалі посеред зими практично неможливо, чим і користалися учасники. Прикладом може служити закупівля газу для потреб ТНТУ ім. І. Пулюя (UA-2017-01-13-000250-b). Оголошені двічі у грудні 2016 р. відкриті торги були відмінені. Причина – недостатня кількість пропозицій: кожен раз подано по одній пропозиції при необхідних мінімум двох. За таких умов ст.35 Закону надала замовнику право здійснити закупівлю шляхом застосування переговорної процедури. Переговори проведено у середині січня 2017 р. з двома учасниками, які подавали пропозиції при відкритих торгах. Перевагу було надано ТОВ «Енергогазрезерв», яке запропонувало нижчу ціну (8,19 грн. порівняно з 8,56 грн. за м. куб). Проте вже наступного дня після підписання договору, дія якого на підставі ч.3 ст.631 ЦК («Сторони можуть встановити, що умови договору застосовуються до відносин між ними, які виникли до його укладення» [18]) поширювалася на правовідносини з початку місяця, переможець почав вимагати підвищення ціни до 8,75 грн. за м. куб., при чому також з розповсюдженням змін на період з початку місяця, тобто ще до моменту проведення переговорів. Замовник з цим не погодився. Ситуація ускладнилася тим, що у зв'язку з відсутністю офіційно

затвердженого ліміту газу, який у встановленому порядку повинен був підтвердити постачальник, але не зробив цього, скоріш за все свідомо, від газорозподільної організації поступило попередження про припинення газопостачання всіх об'єктів замовника, що мало б катастрофічні наслідки. Під тиском таких обставин замовник змушений був, з певними обмеженнями, погодитись з вимогами постачальника.

Підтвердженням наявності аналогічних випадків може служити факт низки судових розглядів у справі Верхньодніпровського коледжу Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету, який звернувся з позовною заявою до Товариства з обмеженою відповідальністю "Дніпропетровськгаз збут" про визнання недійсним пункту Додаткової угоди до Договору на постачання природного газу (UA-2016-12-29-000197-с), яку позивач вимушений був підписати під впливом збігу тяжких обставин. Такими обставинами стали кілька попереджень про відключення та фактичні відключення коледжу від газопостачання після його незгоди з запропонованим постачальником підвищенням ціни.

Судові розгляди цієї справи стали наглядною ілюстрацією наявних проблем у трактуванні положень ст. 36 Закону. Зокрема, рішенням господарського суду Дніпропетровської області в задоволенні позову було відмовлено. Суд визнав дії постачальника обґрунтованими, і це при тому, що упродовж одного дня ціна за куб. м. природного газу збільшилася на 14,42 %, так як сторони двічі (на 10 % відповідно до Додаткової угоди №1 та на 4,42 % відповідно до Додаткової угоди №2) збільшували ціну за одиницю товару, а підтвердженням доцільності обох змін послужила одна й та ж інформація Львівської ТПП. В свою чергу Дніпропетровський апеляційний господарський суд рішення місцевого суду скасував. Суд визнав, що внаслідок впливу тяжких обставин Коледж вимушений був підписати на вкрай не вигідних для себе умовах Додаткову угоду №2, що відповідно до ст. 233 ЦК України є підставою для визнання умов даної угоди недійсними. Також суд встановив, що мало місце збільшення ціни за одиницю товару на 14,42 % в порушення п.2 ч.4 ст.36 Закону України "Про публічні закупівлі". Це рішення було оскаржене постачальником у Вищому господарському суді України, однак останній ухвалив, що попередження про відключення та фактичні відключення використовувалися ТОВ "Дніпропетровськгаз збут" для примусу Коледжу до підписання Додаткових угод №1 і №2, тобто мав місце збіг тяжких обставин для Коледжу. Було підтверджено постанову апеляційного суду, якою положення Додаткової угоди №2 визнано недійсними [8]. Разом з тим, Додаткова угода №1 залишилась чинною.

Прикладом закупівлі, де, найімовірніше, мало місце істотне заниження постачальником ціни пропозиції, можуть служити відкриті торги щодо закупівлі вугілля (UA-2017-02-20-000723-с), проведені Відділом освіти, молоді та спорту Уманської РДА. За їх результатами переможцем визначено ТОВ "ЛАРІ ТРЕЙД". При очікуваній вартості 2 040 000 грн. ціна договору становила 1 139 880 грн., тобто замовником «зекономлено» 44% коштів. Далі, фактично за один місяць, сторонами з посиланням на пункт 2 частини 4 ст. 36 Закону укладено 6 додаткових угод до договору, підставою для яких став один і той же висновок Кіровоградської регіональної ТПП про те, що ціна на вугілля за вказаний період дійсно зросла на 15%. Додатковими ж угодами сумарно збільшено ціну одиниці товару на 77,3 %. За умовами договору і перших п'яти угод кожен раз було поставлено від 10 до 11,8 т (разом 62,3 т) вугілля, а за остаточною ціною - 631,038 т.

Уманська місцева прокуратура звернулася до господарського суду Кіровоградської області з позовною заявою про визнання недійсними додаткових угод №2, №3, №4, №5, №6 та про стягнення з ТОВ "ЛАРІ ТРЕЙД" на користь Відділу освіти, молоді та спорту безпідставно переплачених коштів. Суд подання прокуратури підтримав, мотивувавши своє рішення тим, що кожна зміна до договору про закупівлю

товару має містити окреме документальне підтвердження, а відповідні документи, що підтверджують коливання ціни товару на ринку, повинні бути наявні саме на момент внесення таких змін. Відповідно, якщо сторонами згідно додаткової угоди №1 до договору про закупівлю вже було збільшено ціну товару на підставі певного підтверджуючого документу, то цим самим вже було враховано коливання ціни на ринку. І при наступному внесенні змін до ціни товару необхідною умовою буде факт зміни цін на ринку після укладення додаткової угоди №1, та наявність іншого підтверджуючого документу [6]. Одночасно зазначимо, що Відділом освіти, молоді та спорту позов прокурора до суду не підтримано, що заставляє замислитися також і про роль замовника у цій історії.

Істотне заниження ціни за одиницю товару на етапі проведення торгів створює для замовників, крім інших, ще одну важливу проблему. Наступне підняття ціни, навіть до обґрунтованого середньоринкового рівня, згідно Закону можливе лише «за умови, що зазначена зміна не призведе до збільшення суми, визначеної в договорі». Таким чином, фактично, спочатку на етапі торгів відбувається різке зниження вартості предмета закупівлі («економія» - за версією Мінекономрозвитку і ProZorro), потім зростання ціни за одиницю товару при заниженій загальній сумі зменшує кількість товару, яку може придбати замовник, попри те, що у нього залишилися потреба та гроші на її покриття. Тож, якщо потреба в товарі у замовника буде й надалі актуальною - йому необхідно проводити нову закупівлю. Разом з тим слід визнати, що додаткова закупівля може бути обґрунтована й об'єктивним зростанням ціни товару на ринку.

Звичайно, твердження, що у постійних вимогах щодо зростання ціни газу (як й інших товарів) вину можна повністю покласти на недобросовісних учасників, є безпідставним. Значна провина припадає й на замовників, які спочатку, можливо, виявились не готовими до такої ситуації, але з набуттям досвіду повинні були більш відповідально відноситись до формування змісту своєї тендерної документації і її обов'язкової складової - проекту договору. Згідно Закону для внесення змін до договору про закупівлю необхідно підтвердити саме коливання ціни, а не просто факт, що ціна учасника нижча за ринкову. Правда, коливання ціни для ринку – річ типова, а обов'язку змінювати ціну лише в межах документально підтвердженого коливання законодавством не встановлено. Тому учасники практично завжди посилаються саме на коливання, а не на його величину чи відсоток. У цьому контексті цікавим є приклад, викладений в офіційному запиті Київського зоологічного парку загальнодержавного значення від 21.11.2017 р. до Департаменту регулювання публічних закупівель Міністерства економічного розвитку і торгівлі України – єдиного, органу, на якого згідно Закону офіційно покладено функції надання безоплатних консультацій рекомендаційного характеру з питань закупівель на інформаційному ресурсі Уповноваженого органу [12]. У запиті описано ситуацію, коли постачальник звернувся з проханням підвищити ціну на постачання природного газу на 9,9 % в зв'язку з коливанням ціни на ринку. Згідно наданої ним довідки від ТПП про рівень цін на початок та на кінець місяця виявлено, що за цей період ціна збільшилась лише на 2 %. Постачальник оскаржив відмову замовника погодити запропоновані ним зміни до договору у повному обсязі, оскільки вважав, що такі дії необґрунтовані, так як у роз'ясненні МЕРТУ № 3302-06/34307-06 стверджується безпосередньо про факт коливання ціни (що підтверджується документально), але не зазначено, що підвищення не може бути більшим за відсоток такого коливання ціни. На запитання чий дії, замовника чи учасника, є правомірні Департаментом надано досить формальну відповідь, що у зазначеному випадку слід керуватись вже згаданим вище листами МЕРТУ від 27.10.2016 № 3302-06/34307-06 та від 30.12.2016 № 3302-06/42560-06. На нашу думку, ці документи чіткої відповіді на означену проблему не дають. Їх, скоріш за все, можна трактувати на користь учасника, а не замовника, адже в них дійсно йдеться

лише про залежність від коливання ціни і немає жодного посилання на величину такого коливання.

Згідно ст. 22 Закону «тендерна документація повинна містити ... проект договору про закупівлю з обов'язковим зазначенням порядку змін його умов» [14]. При цьому «порядок зміни умов договору визначається замовником самостійно та з дотриманням законодавства в цілому» [10]. Саме тому проект договору у тендерній документації повинен служити для замовника запорукою уникнення майбутніх ускладнень при його виконанні. У цьому контексті покажемо частковий аналіз закупівель того ж газу, які замовники масово проводили у грудні 2017 р. для забезпечення потреб наступного 2018 р. Частина процедур передбачала певні обмеження або встановлення більш-менш чітких механізмів зміни умов договору, інша – містила загальні посилання на норми Закону. Різниця у підходах до майбутніх змін, скоріш за все, послужила основою для дуже широкого розкиду цін пропозицій переможців торгів. Так, для закупівель обсягом 300-400 тис м. куб., проведених з аукціоном у 20-х числах, для комунально-побутових, бюджетних установ та організацій в межах одного регіону – Тернопільської області ціна м. куб. газу коливалася від 8,6 грн до 9,6 грн, а в межах України – від 8,23 грн. до 10,24 грн. І це за умови, що згідно даних Торгово-промислової палати України фактична роздрібна ціна на природний газ у грудні 2017 р. становила від 9,91 до 10,23 грн. за м. куб., а на січень 2018 р., для якого фактично і проводились торги, передбачалось її зростання приблизно на 8 %. Попри окремі розбіжності і коливання все ж можна стверджувати, що відповідальний підхід замовника до формування тендерної документації може стати запорукою для уникнення антиконкурентних дій зі сторони учасників торгів. Так, дві закупівлі (UA-2017-12-06-001043-а та UA-2017-12-12-003009-а) з обсягом постачання близько 400 тис. м. куб на рік у тендерних документаціях містили проект договору з практично ідентичними умовами розрахунку зміненої ціни за одиницю товару на основі формули, у якій за базу приймалася ціна за м. куб. газу за результатами аукціону, що могла коригуватися лише на відсоток зміни документально підтвердженого середнього рівня ціни за одиницю товару на ринку від моменту торгів/укладення Договору до моменту ухвалення додаткової угоди. В обох випадках за результатами аукціону найнижчі цінові пропозиції склали 9,41 грн за м. куб. станом на грудень 2017 р. і 10,24 грн. за м. куб. станом. на січень 2018 р., тобто на рівні 95-96 % від мінімальної ринкової ціни і постачальники погодились гарантувати такий рівень для цілого року. Звичайно, про успішність зазначеної моделі доцільно буде стверджувати лише за фактичними результатами у кінці 2018 р.

Для порівняння можна використати закупівлю UA-2017-11-08-000921-с, у якій умови зміни ціни за одиницю продукції недеталізовані, а прописані в загальному згідно ст. 36 Закону. Процедура завершена підписанням 19.12.2017 р. договору з ціною 7,78 грн. за м. куб., що дозволило замовнику отримати «економію» 331,6 тис. грн. або 19,5 %, а вже 21, 22 та 26 числа того ж місяця укладено три додаткових угоди, якими ціна піднята до 9,90 грн. за м. куб або на 27,2 % порівняно з договором, тобто ще до початку постачання товару на стільки ж замовнику зменшено обсяги постачання газу. Підставою для всіх трьох угод послужила надана довідка про зростання закупівельних цін на газ з січня 2018 р., що дійсно має місце, але, нагадаємо, за офіційними даними складає приблизно 8 %. Крім того, ціна 9,90 грн. за м. куб. є мінімальною для грудня, тому, скоріш за все, постачальник знову вимагатиме її підняття у наступному місяці. Переможцем у цій процедурі став той же учасник, що і в закупівлі UA-2017-12-06-001043-а, але там він запропонував ціну 9,41 грн. за м. куб, яку зможе змінити лише у січні на величину документально обґрунтованого відсотка зростання середньоринкової вартості.

Питання формування змісту тендерної документації як загалом, так і в частині

умов зміни ціни одиниці продукції, досить відповідальне. Як свідчить практика, спроби замовників певним чином обмежити постачальників або прописати чіткі механізми внесення змін у договір можуть викликати значний потік запитань, а інколи, й офіційних оскаржень. Так, при закупівлях вугілля (UA-2017-10-19-000849-а та UA-2017-04-21-000980-б) від постачальників вимагалось гарантування порядку формування своєї цінової пропозиції за середньоринковими цінами, які склалися на момент проведення процедури в регіонах замовників. У складі тендерних пропозицій необхідно було надати оригінал експертного висновку від уповноваженого органу, що запропонована ціна закупівлі як до участі у торгах, так і за результатами аукціону відповідає рівню середнього діапазону цін на зазначений товар. Вже на етапі подання пропозицій потенційні учасники оскаржили дії замовника у постійно діючій Адміністративній колегії антимонопольного комітету України з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель. Підставою вони зазначали ст. 189 та 190 Господарського кодексу України, згідно яких суб'єкти господарювання використовують у своїй діяльності вільні та державні регульовані ціни. Оскільки на предмет закупівлі – вугілля - державне регулювання ціни не розповсюджується, то кожен Учасник самостійно та на власний розсуд встановлює ціну на свою продукцію і не зобов'язаний відслідковувати ціни на ринку, у т.ч. в окремому регіоні. В обох випадках замовники, не очікуючи рішення колегії, самостійно внесли зміни у документацію, вилучивши вимогу щодо обґрунтування ціни товару. На підставі ч.4 ст.18 Закону орган оскарження не розглядав скарги по суті, так як замовником усунуто підстави, зазначені в скарзі. Таким чином, офіційної позиції щодо вимоги встановлення ціни пропозиції на середньоринковому рівні так і не було сформульовано.

Попри вільне ціноутворення при поданні пропозицій постачальники все ж найчастіше вимагають підняття цін до їх середнього, а то й максимального, рівня на ринку на етапі виконання договору. Встановлення величини коливання ціни товару на ринку вимагає належного документального підтвердження. Спосіб та форма такого підтвердження, як і перелік органів чи організацій, які можуть його надавати, не передбачено ні в Законі, ні в роз'ясненнях Мінекономрозвитку. На практиці найчастіше такі документи видають Держкомстат України, територіальні відділення Торгово-промислової палати України, ДП «Зовнішторгекспертиза», Асоціація «Газові трейдери України» та ін. Окремі спроби замовників узгодити ціну, передбачену договором, з величиною її коливання на ринку на момент перегляду засвідчили ще один цікавий факт. Як приклад, при закупівлі природного газу (UA-2017-10-12-001685-б) на вимогу замовника документально обґрунтувати доцільність збільшення ціни одиниці продукції зразу ж після підписання договору, якого вимагав постачальник, останній для підтвердження ціни, встановленої у пропозиції, надав довідку від Асоціації «Газові трейдери України», де було зазначено, що базова ціна газу на жовтень 2017 р. становила 8,018 грн. за м. куб. (саме її і запропонував постачальник у пропозиції), а середня ринкова ціна на листопад того ж року – 9,90 – 10,05 грн. за м. куб. У закупівлі UA-2017-12-06-001043-а учасники у складі пропозицій надали довідки від Черкаської ТПП, в одній з яких зазначено, що середньозважена ціна газу на грудень 2017 р. за результатами електронних біржових торгів становила 9,035 грн за м. куб., а в іншій – що діапазон вартості природного газу для бюджетних установ у грудні 2017 р. - 9,91-10,28 грн. за м. куб.

2017 став роком постійного та досить істотного зростання вартості нафти у світі, і як наслідок, такі ж тенденції спостерігалися на ринку нафтопродуктів в Україні. У цьому контексті показовою є закупівля дизельного палива очікуваною вартістю майже 2 млрд. грн, оголошена Філією «Центр забезпечення виробництва» ПАТ «Українська залізниця» (UA-2017-04-03-000718-с). З метою забезпечити прозорий механізм зміни

ціни за одиницю товару, який би не допускав двозначних тлумачень, замовник у тендерній документації передбачив щотижневий перерахунок ціни на основі низки показників, зокрема, Platts. За ходом закупівлі поступило 11 звернень від потенційних учасників, в АМК було подано 11 офіційних скарг, які, в основному, стосувалися зазначеного перерахунку. У кінцевому підсумку закупівля, яка тривала 5 місяців, була скасована за рішенням того ж антимонопольного комітету.

6. Висновки та пропозиції.

Таким чином, на основі викладеного вище можна зробити наступні висновки.

1. Показники, які використовуються високопосадовцями для оцінки ефективності електронної системи закупівель в Україні, не відображають реального стану справ, оскільки вони не враховують зміну окремих умов договору після його підписання.

2. Практика втілення положень ст.36 Закону засвідчує низку проблем та негативних тенденцій, що призводять до значних економічних втрат, відміни торгів, розірвання вже укладених договорів, необхідності оголошувати нові закупівлі тощо.

3. Для публічних закупівель порядок перегляду істотних умов договору потребує більш чіткого нормативного регулювання.

Author details (in Russian)

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПУБЛИЧНЫХ ЗАКУПОК ПРИ ИЗМЕНЕНИИ УСЛОВИЙ ЗАКЛЮЧЕННОГО ДОГОВОРА

Михаил Галушчак, Ольга Галушчак, Наталья Гарасимчук

*Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя
ул. Русская, 56, г. Тернополь, 46001, Украина
e-mail: kaf_mk@tu.edu.te.ua

к.т.н, доцент кафедры менеджмента в производственной сфере

**Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя
ул. Русская, 56, г. Тернополь, 46001, Украина
e-mail: halushchak@gmail.com

к.е.н., доцент кафедры менеджмента в производственной сфере

***Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя
ул. Русская, 56, г. Тернополь, 46001, Украина
e-mail: kaf_mk@tu.edu.te.ua

старший преподаватель кафедры менеджмента в производственной сфере

Аннотация. С момента введения «ProZorro» украинские чиновники чуть ли не ежемесячно рапортуют о чрезвычайной эффективности электронной системы закупок, в подтверждение чего приводят впечатляющие цифры. Несмотря на прогрессивность указанной электронной системы безоговорочно соглашались с такими оценками все же трудно. Реализация отдельных положений Закона Украины «О публичных закупках» приводит к ряду проблем и даже экономическим потерям, особенно на этапе после подписания договора о закупке. В статье исследована практика применения возможности внесения изменений в заключенные договоры. Отмечено, что реализация права пересмотра цены за единицу товара может приводить к злоупотреблениям со стороны заказчиков и поставщиков. Основой негативных проявлений служат нечеткие положения отдельных статей указанного выше Закона и других нормативных документов. Для устранения выявленных недостатков необходимо внесение изменений в законодательные акты.

Ключевые слова: публичные закупки, электронная система закупок, «ProZorro», эффективность, изменение условий договора.

Author details (in English)

EFFICIENCY OF PUBLIC PROCUREMENTS IF THE CONDITIONS OF THE CONTRACT

Mykhailo Halushchak, Olha Halushchak, Nataliia Harasymchuk

**Ternopil Ivan Puluj National Technical University*

56 Ruska str., 46001 Ternopil, Ukraine

e-mail: kaf_mk@tu.edu.te.ua

Ph.D., Assoc. Prof., Department of Management in Manufacturing Sphere

***Ternopil Ivan Puluj National Technical University*

56 Ruska str., 46001 Ternopil, Ukraine

e-mail: halushchak@gmail.com

Ph.D., Assoc. Prof., Department of Management in Manufacturing Sphere

****Ternopil Ivan Puluj National Technical University*

56 Ruska str., 46001 Ternopil, Ukraine

e-mail: kaf_mk@tu.edu.te.ua

Senior Lecturer, Department of Management in Manufacturing Sphere

Abstract. *Every month since the introduction of ProZorro Ukrainian high-ranking officials have reported on the extraordinary effectiveness of the electronic procurement system, which is proved by impressive figures. Despite the prospects of above mentioned e-system it's difficult to agree completely with these estimations. Implementation of certain provisions of the Law of Ukraine "On Public Procurement" results in a number of problems and even economic losses, especially at the stage after the signing of the procurement contract. The article examines the practice of applying the possibility of making changes to concluded contracts. It is admitted that the right to change price per unit of goods may lead to abuses both by customers and suppliers. Some fuzzy provisions of certain articles of above-mentioned Law and other normative documents may provoke these actions. So it's necessary to introduce amendments to legislative acts to eliminate the identified shortcomings.*

Key words: *public procurements, electronic procurement system, "ProZorro", efficiency, change of terms of the contract.*

Appendix A. Supplementary material

Supplementary data associated with this article can be found, in the online version, at

<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18hmpuud.pdf>

Funding

The authors received no direct funding for this research.

Citation information

Halushchak, M., Halushchak, O. & Harasymchuk, N. (2018). Efektyvnist publichnykh zakupivel pry zmini umov ukladenoho dohovoru [Efficiency of public procurements if the conditions of the contract]. *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava* [Socio-Economic Problems and the State] (electronic journal), Vol. 18, no. 1, pp. 17-31.

Available at: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2018/18hmpuud.pdf>

Використана література:

1. База даних тендерів з 2008 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://z.texty.org.ua/search?date_from=01%2F01%2F2008&date_to=11%2F10%2F2017&key_word=%D0%A2%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%B4+%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%96&volume_from=&volume_to=&sort=deal_date&order=desc.
2. Викрито корупційну схему розтрати 149 млн грн у Міноборони. Серед затриманих –

- заступник міністра МО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/novyny/vykryto-korupciynu-shemu-roztraty-149-mln-grn-u-minoborony-sered-zatrymanyh-zastupnyk>.
3. Галушак М. П., Галушак О. Я. Практичні аспекти реформи державних (публічних) закупівель в Україні / М. Галушак, О. Галушак / Тенденції розвитку маркетингу в умовах економічних трансформацій: монографія / За заг. редакцією проф. Р.В. Федоровича. – Тернопіль: ФО-П Шпак В. Б., 2017. – С. 40-55.
 4. Дуброва Я. Додаткова угода про збільшення ціни на газ: скільки можна / Я. Дуброва // Щомісячний спеціалізований журнал Держзакупівлі. – 2017. -№ 2. - С.26-27.
 5. Дуброва Я. Загадкові 10%, або коливання ціни диктує зміну договору / Я. Дуброва // Щомісячний спеціалізований журнал Держзакупівлі. – 2017. -№ 6. –С. 16-18.
 6. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70855889>.
 7. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70856160>.
 8. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71165467>.
 9. Іванов Ю.Б. Напрями реформування системи державних закупівель / Ю.Б. Іванов, Г.С. Севостьянова // Проблеми економіки. - 2015. - № 2. – С. 64-70 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2015-2_0-pages-64_70.pdf.
 10. Інформаційний лист Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 3302-06/34307-06 " про закупівлю Щодо зміни істотних умов договору " від 27.10.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/InfoRez/DocumentsList?lang=uk-UA&id=f2e30594-ba6c-420f-9c24-2a852415a884&tag=InfarezKnowledgeDb&pageNumber=6&Ctx=inName&fSort=date&Sdir=desc>.
 11. Інформаційний лист Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 3302-06/42560-06 "Щодо укладення, виконання, зміни та розірвання договору про закупівлю" від 30.12.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/InfoRez/DocumentsList?lang=uk-UA&id=f2e30594-ba6c-420f-9c24-2a852415a884&tag=InfarezKnowledgeDb&pageNumber=4&Ctx=inName&fSort=date&Sdir=desc>.
 12. Інформаційний ресурс Уповноваженого органу у сфері публічних закупівель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/InfoRez/List?id=7758c77b-e410-44ea-a07d-37f1799e11e5&tag=ZapitiKoristuvachiv&lang=uk-UA&pageNumber=11&Ctx=inRequest&sortCtx=date>.
 13. Офіційний портал оприлюднення інформації про публічні закупівлі України ProZorro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prozorro.gov.ua/>.
 14. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.
 15. Севостьянова Г.С. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення публічних закупівель в Україні / Г.С. Севостьянова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – Вип. 10 (2). – С. 91-96.
 16. Старчук Є. Товар подорожчав через курсові коливання: як діяти / Є. Старчук // Щомісячний спеціалізований журнал Держзакупівлі. – 2018. -№.2. – С. 23-26.

17. "Трейд Коммодіті" оприлюднило розрахунки цін на паливо по тендеру МО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1692701-treid-kommoditi-opryliudnylo-rozrakhunky-tsin-na-palyvo-po-tenderu-mo>.
18. Цивільний кодекс України. Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

References

1. Baza danikh tenderiv z 2008 roku [Database of tenders since 2008] (electronic resource). Available at: http://z.texty.org.ua/search?date_from=01%2F01%2F2008&date_to=11%2F10%2F2017&key_word=%D0%A2%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%B4+%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%96&volume_from=&volume_to=&sort=deal_date&order=desc.
2. Vikrito koruptsiynu skhemu roztrati 149 mln grn u Minoboroni. Sered zatrimanikh – zastupnik ministra MO [The corruption scheme of embezzling 149 million UAH in the Ministry of Defense was revealed. Among the detainees is the deputy minister of the Ministry of Defense] (electronic resource). Available at: <https://nabu.gov.ua/novyny/vykryto-korupciynu-shemu-roztraty-149-mln-grn-u-minoborony-sered-zatrymanyh-zastupnyk>.
3. Halushchak, M.P. and Halushchak, O.Ya. (2017) Praktichni aspekti reformi derzhavnikh (publichnikh) zakupivel v Ukraïni [Practical aspects of the reform of state (public) procurement in Ukraine] *Tendentsii rozvitku marketingu v umovakh ekonomichnikh transformatsiy: monografiya* [Trends in marketing development in the context of economic transformations: monograph]. Ternopil: FO-P Shpak V. B., pp. 40-55.
4. Dubrova, Ya. (2017) Dodatkova ugoda pro zbilshennya tsini na gaz: skilki mozhna [Additional agreement on gas price increase: how much can]. *Shchomisyachniy spetsializovaniy zhurnal, Derzhzakupivli*, no.2, pp. 26-27.
5. Dubrova Ya. (2017) Zagadkovi 10%, abo kolivannya tsini diktue zminu dogovoru [The mysterious 10% or price fluctuation dictates the change of the contract]. *Shchomisyachniy spetsializovaniy zhurnal Derzhzakupivli*, no.6, pp. 16-18.
6. Iediniy derzhavniy reestr sudovikh rishen [Singular state register of court decisions] (electronic resource). Available at: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/7085588>.
7. Iediniy derzhavniy reestr sudovikh rishen [Singular state register of court decisions] (electronic resource). Available at: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70856160.9>.
8. Iediniy derzhavniy reestr sudovikh rishen [Singular state register of court decisions] (electronic resource). Available at: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71165467>.
9. Ivanov, Yu.B. (2015) Napryami reformuvannya sistemi derzhavnikh zakupivel [Directions of reforming of state procurement system]. *Problemi ekonomiki* [Problems of the economy] (electronic journal), no. 2, pp. 64-70. Available at: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2015-2_0-pages-64_70.pdf.
10. Informatsiyniy list Ministerstva ekonomichnogo rozvitku i torgivli Ukraïni № 3302-06/34307-06 "Shchodo zmini istotnikh umov dogovoru pro zakupivlyu" vid 27.10.2016 [Information letter from the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine № 3302-06/34307-06 "Concerning the change in the essential terms of the contract" 27.10.2016] (electronic resource). Available at: <http://www.me.gov.ua/InfoRez/DocumentsList?lang=uk-UA&id=f2e30594-ba6c-420f-9c24-2a852415a884&tag=InfarezKnowledgeDb&pageNumber=6&fCtx=inName&fSort=date&fSdir=desc>.
11. Informatsiyniy list Ministerstva ekonomichnogo rozvitku i torgivli Ukraïni № 3302-06/42560-06 "Shchodo ukladennya, vikonannya, zmini ta rozirvannya dogovoru pro

zakupivlyu" vid 30.12.2016 [Information letter from the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine № 3302-06/42560-06 "Concerning the conclusion, execution, amendment and termination of the procurement contract" 30.12.2016] (electronic resource). Available at: <http://www.me.gov.ua/InfoRez/DocumentsList?lang=uk-UA&id=f2e30594-ba6c-420f-9c24-2a852415a884&tag=InfarezKnowledgeDb&pageNumber=4&Ctx=inName&Sort=date&Sdir=desc>.

12. Informatsiyniy resurs Upovnovazhenogo organu u sferi publichnikh zakupivel [Information resource of the Authorized Agency in the field of public procurement] (electronic resource). Available at: <http://me.gov.ua/InfoRez/List?id=7758c77b-e410-44ea-a07d-37f1799e11e5&tag=ZapitiKoristuvachiv&lang=uk-UA&pageNumber=11&Ctx=inRequest&sortCtx=date>.
13. Ofitsiyniy portal oprilyudnennya informatsii pro publichni zakupivli Ukraïni ProZorro [Official Portal of Information Publication on Public Procurement ProZorro] (electronic resource). Available at: <https://prozorro.gov.ua/>.
14. Pro publichni zakupivli: Zakon Ukraïni vid 25 grudnya 2015 roku № 922-VIII [On Public Procurement: The Law of Ukraine dated December 25, 2015 № 922-VIII] (electronic resource). Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19>.
15. Sevostyanova, G. S. (2016) Suchasniy stan normativno-pravovogo zabezpechennya publichnikh zakupivel v Ukraïni [The current state of legal regulation of public procurement in Ukraine]. *Naukoviy visnik Uzhgorodskogo natsionalnogo universitetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosini ta svitove gospodarstvo*, vol. 10 (2), pp. 91-96.
16. Starchuk, Ie. (2018) Tovar podorozhchav cherez kursovi kolivannya: yak diyati [The product has risen in price due to exchange of rate fluctuations: how to operate]. *Shchomisyachniy spetsializovaniy zhurnal Derzhzakupivli*, no. 2, pp. 23-26.
17. "Treyd Kommoditi" oprilyudnilo rozrakhunki tsin na palivo po tenderu MO ["Trade Commodity" unveiled the calculations of fuel prices according to the tender of Defence Ministry] (electronic resource). Available at: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1692701-treid-kommoditi-opryliudnylo-rozrakhunki-tsin-na-palyvo-po-tenderu-mo>.
18. Tsivilniy kodeks Ukraïni. Kodeks Ukraïni vid 16.01.2003 № 435-IV [The Civil Code of Ukraine. Code of Ukraine dated January 16, 2003 No. 435-IV] (electronic resource). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

© 2018 Socio-Economic Problems and the State. All rights reserved.

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format Adapt — remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.

The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.

Under the following terms:

Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made.

You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.

No additional restrictions

You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Socio-Economic Problems and the State (ISSN: 2223-3822) is published by Academy of Social Management (ASM) and Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University (TNTU), Ukraine, Europe.

Publishing with SEPS ensures:

- Immediate, universal access to your article on publication
- High visibility and discoverability via the SEPS website
- Rapid publication
- Guaranteed legacy preservation of your article
- Discounts and waivers for authors in developing regions

Submit your manuscript to a SEPS journal at <http://sepd.tntu.edu.ua>

